

Staat van het Theater 2012
30 augustus 2012 door Ilay den Boer

Ik heb gesproken met de spelers, ik heb tegen de jongens kunnen zeggen wat ik wil. Die gasten moeten één ding en dat is dat logo verdienen op de borst. Klaar. En die verdienen ze op dit moment niet. En anders moeten ze gewoon opflikkeren allemaal. Ik heb gewoon gezegd wat de club met mij doet. Klaar. Ik ben PSV. Wij zijn PSV. Hun niet. Dat zijn maar passanten. Die hebben godverdomme een contract en die moeten godverdomme werken voor hun geld.

Ik heb godverdomme, ik ben mijn wijf verloren, ik heb drieduizend euro aan schulden staan omdat ik die klootzakken wil volgen. Ik heb een stadionverbod, alles. Ik volg mijn club alle kanten op.

Wij zijn PSV. Wij zijn de club. Niemand anders is de club. Die Sanders en Brands, weet je wat het is, weet je wat het mooiste van alles is, typisch Sanders en Brands, zou ik je wat anders vertellen he, die zijn hier verantwoordelijk voor. Hun hebben die beslissingen genomen in december. Als hun nou sportief zijn, met z'n 7 ton van z'n burens bij wijze van spreken, dan moeten ze de helft van hun maand salaris ook eens ff indingen. Moeten ze 3, 4 ton ook inleveren en zeggen 'he jongens wij zijn hier verantwoordelijk voor'. En klaar. Maar volgend jaar zijn andere mensen hier de dupe van.

PSV ken op dit moment maar één ding doen en dat is gewoon alle seizoenkaarthouders volgend jaar gratis naar binnen laten. Klaar. Gewoon de seizoenkaarten doorschrijven en die tien miljoen die ze beuren, niet beuren op dat moment. Dat is het enige dat PSV nou voor ons nog ken doen.

Wij geven ongeveer twee-drieduizend euro uit aan onze passie. Ja? Dat doet pijn jongen. Hoe ze hier staan te zeiken. Echt waar. Maar ja, mevrouw Rutten heeft dat niet in de gaten. Rutten heeft dat niet in de gaten, wat dat met ons doet.

Ik citeer hier een interview van Omroep Brabant met een aantal PSV fans op de dag dat bleek dat het trainer Fred Rutten niet was gelukt om PSV kampioen te maken.

Goed, waarom citeer ik een PSV fan in Amsterdam tijdens het uitspreken van de Staat van het theater?

Omdat ik zo graag zou willen dat mensen voor theater net zo'n grote betrokkenheid zouden voelen als deze PSV fan voor zijn club.

Ik geef toe: hij gaat een beetje ver. Maar god, wat zou ik het mooi vinden als iemand zich voor een theatergroep in de schulden zou hebben gewerkt, zijn wijf ervoor zou hebben verloren. Dat die persoon de *zakelijk* leider op het matje zou

roepen als het niet gelukt is om het geld juist te besteden en dat hij vervolgens de *artistiek* leider zou vertellen als deze heeft verzaakt om het allerhoogste te bereiken. dwz: je doelgroep aanspreken en aansporen tot nadenken. Als ik als theatermaker en als artistiek leider hierin zou falen wil ik dat horen van mijn nog niet bestaande fanatieke achterban. En vervolgens zal ik daar weer van leren.

Ik ben zo jaloers op deze betrokkenheid. Wat zou ik graag willen dat er voor theater net zo'n grote achterban gecreëerd kan worden als voor voetbal. Maar daartoe zijn we nu niet in staat; omdat we simpelweg voor te veel mensen niet zo onmisbaar zijn als voetbal dat wel voor hen is.

Zou theater een plek kunnen innemen in Nederland zoals sport dat doet? Een verbindende factor die ervoor zorgt dat mensen een gezamenlijke ervaring hebben.

Wat mij altijd zo ontroert aan sport is dat mensen bereid zijn, zowel sporters als supporters, tot het uiterste te gaan voor elkaar. Er wordt gevloekt, maar ook echt ongehoord hard, als het niet goed gaat. Er wordt collectief gehuild als er wordt verloren. Als er wordt gewonnen is de vreugde ongeremd en komen de meest basale emoties in de mensen omhoog.

Als ik naar mijn eigen voetbalclub kijk, ASV Arsenal hier in Amsterdam, waar ik in zondag 3 met heel erg veel plezier onder de lat sta, zie ik een club mensen, voetballiefhebbers, die voor elkaar vechten en werken. Er is namelijk maar één doel en dat is kampioen worden. Elke zondag staan er mensen hun ploeg aan te moedigen. En dat niet één maal, maar al vele malen en vaak al gedurende tientallen jaren. Omdat ze bij onze club ooit begonnen zijn als jeugdvoetballer, omdat ze de voetbalkleding wassen, omdat ze de bidons van de jongens vullen, of gewoon omdat hun vader er ook ooit heeft gevoetbald. Er is een band met de club die soms zelfs dieper gaat dan de band met hun eigen partners. Ik heb het hier trouwens over een amateur voetbal club die 4^e klasse speelt en nog niet eens over het fanatisme bij een grote amateur club, of laat staan over fans van een profclub. Gewoon over een bescheiden club in Amsterdam Zuid.

Goed, waarom dit hele verhaal over voetbal, terwijl ik hier over theater zou komen spreken?

Laten we toegeven: wij als theatersector hebben een probleem. Een probleem waar voetbal helemaal geen last van heeft. Wij hebben een probleem dat we onder ogen moeten zien: de samenleving begrijpt ons niet en wij begrijpen de samenleving niet. Er is een enorme kloof tussen ons en de samenleving ontstaan. Er is niemand die onze belangen zo behartigt als deze PSV fan voor PSV doet. Ik pleit hier trouwens niet voor een ambassadeur of ambassadrice voor het theater, zoals Erica Terpstra voor de sport. Ik heb het over iemand die

zodanig betrokken is, dat hij of zij ondanks dat zijn/haar “cluppie” gefaald heeft, toch de club trouw blijft. En ze vervolgens –volkomen terecht- wel ter verantwoording roept.

Dit probleem is niet alleen het probleem van de theatermaker, of van de programmeur, of van de theaterdirecteur, of van de beleidsmaker, of van de politiek. Het is het probleem van alles en iedereen binnen onze sector. Wij begrijpen de samenleving simpelweg niet.

Toch geloof ik er heilig in dat theater en samenleving dichter naar elkaar toe kunnen groeien. Dat we in de komende tientallen jaren ervoor kunnen zorgen dat theater een groter draagvlak krijgt dan wat het nu heeft.

Ik zie voor mij als theatermaker maar één opdracht en dat is er keihard aan werken dat theater en de samenleving weer dichter naar elkaar toegroeien. Momenteel bestaat de vraag of we er überhaupt wel toe doen. Terwijl het theater in mijn ogen juist veel meer betekenen kan dan het nu betekent.

Ik herhaal het nogmaals: het is een probleem van ons allemaal. Maar ik wil me nu in het bijzonder richten op de beleidsmakers die het beleid hebben moeten schrijven voor de komende jaren. Dus op de politici, de raad van toezicht, de fondsen en de commissies.

Tot mijn grote verbazing zijn er voor het nieuwe kunstenplan geen nieuwe visies ontwikkeld die de enorme kloof tussen theater en de samenleving zouden kunnen overbruggen. Als ik kijk naar wat er de komende vier jaar op de planken zal staan is dat een overblijfsel van wat er de afgelopen jaren te zien was. Maar juist van dat aanbod is overduidelijk gebleken dat het slechts een heel select groepje binnen de samenleving interesseert.

De beleidsmakers zijn op eigen houtje aan het werk gegaan. In mijn ogen kan het beleid niet gemaakt worden los van een dialoog met de samenleving, en ook niet los van de dialoog met de theatermakers. Alsof jullie, beleidsmakers, wel in dialoog zijn met de samenleving en wij, theatermakers, niet. Schrijf een beleid wat goed is voor de samenleving en niet een beleid waarvan jullie denken dat het goed is voor de samenleving. Ik begrijp wel dat dat lastig is en dat er eerder pogingen zijn gedaan.

Maar toch heb ik een aantal voorstellen: u gaat eerst praten met de samenleving om erachter te komen wat er leeft, u gaat ook gesprekken aan met de theatermakers en op basis hiervan vormt u uw beleid. Dan stellen de verschillende beleidsmakers hun plannen voor aan de sector waar we vervolgens met z'n allen op en over kunnen stemmen. Het beleid met de meeste stemmen zal dan uitgevoerd worden. Beetje dialoog, beetje discussie en daarmee een

beetje democratie binnen onze sector zal niet slecht zijn. We hebben namelijk met z'n allen te maken met hetzelfde probleem. Laten we het dan ook samen oplossen.

Ik denk trouwens, dat een mogelijke sleutel voor het probleem van de bestaande kloof bij de rol van programmeurs van theaters en festivals ligt. Ik wil hier straks op terugkomen.

Ik heb het afgelopen jaar een aantal bijeenkomsten georganiseerd met theatermakers van mijn generatie. Daar zijn zo'n 40 collega's op afgekomen. Ik heb binnen dit groepje de vraag gesteld wie er wil nadenken en vertellen over hoe theater en samenleving dichter naar elkaar toe zouden kunnen groeien. Wat er volgde waren prachtige verhalen van een generatie die twijfelt aan de huidige structuren, een generatie die de behoefte heeft om gezamenlijk nieuwe doelgroepen op te zoeken en die daarvoor maar één mogelijkheid ziet en dat is het heft in eigen handen nemen. Er zijn allerlei plannen voorbij gekomen. Ze varieerden van een grote theaterclub die theater en het uitgaansleven combineert tot aan multimediale projecten die door grote bedrijven worden gesponsord, om het publiek te bereiken dat op internet zit en zeker niet de moeite neemt om naar het theater te gaan. Van het schrijven van een speech voor een politicus tot aan projecten in de openbare ruimte. De vorm en wetten van theater lijken alle plannen opgerekt te worden. Dat is belangrijk.

Het mooie was dat eigenlijk iedereen ook twijfels had over zijn project of gedachten. En dat ik hier ook weer sta te twifelen of het allemaal wel klopt wat ik zeg en of het zin heeft. Want hoe begin je zo'n 'nieuwe' beweging? Ik wordt er duizelig van als ik eraan denk. Maar het moet toch ergens beginnen?

Ik denk altijd megalomaan en dus zeg ik: bij een heropvoeding van de hele Nederlandse samenleving. We moeten ervoor zorgen dat er straks nieuwe generaties zijn opgegroeid met theater, omdat ze hebben gezien dat voorstelling X iets vertelde over hun eigen persoonlijke leven. Met heropvoeding bedoel ik niet alleen maar de scholen erbij betrekken, maar juist ook de ouders, en opa's en oma's. Het moet maatschappelijk gedragen worden. Hiervoor moeten wij de samenleving onderzoeken, onderdeel ervan worden, haar kritisch bevragen, ermee samenwerken en ze theater voorschotelen dat er toe doet. En als ons het niet lukt om dat te doen moeten we, om de PSV fan maar weer aan te halen 'gewoon allemaal opflikkeren'. Dit gaat misschien wel tientallen jaren duren. Vele mislukkingen zullen er misschien wel komen. Maar als we op ons bek gaan, zullen we de strijd niet opgeven. Want theater is iets wat gemaakt is voor mensen.

Voor alle helderheid, het doel is niet dat iedereen in Nederland van theater moet gaan houden. Dat is een onhaalbaar streven. Wat ik belangrijk vind is om

thema's aan te snijden met relevante theaterprojecten die die mensen die te maken hebben met deze thema's zullen herkennen. Wat mij betreft hoeven ze de week erna niet opeens in een zaal te zitten bij een andere voorstelling. Ik hoop wel, dat ze een week later nog zo nu en dan nadenken over het project dat ze hebben gezien en dat ze hun leven er iets anders door zijn gaan bekijken. Volgens mij is elke maker en elke theatergroep bezig met het aanboren en opzoeken van nieuwe doelgroepen, maar niemand, op enkelingen na, komt er echt uit.

Dat komt in mijn ogen o.a. door de reisplicht. Hierdoor is het feitelijk onmogelijk geworden een band met het publiek op te bouwen. En is het voor ons vrijwel onmogelijk onze doelgroepen te vinden. We spelen de ene dag in Roosendaal en de volgende dag in Groningen. Ik weet niet wie in die steden wonen en wat er voor die mensen allemaal speelt. In Zwolle zijn ze niet met dezelfde dingen bezig als in Heerlen. En de kans is aanwezig dat ze daar niet bezig met de thema's die ik aansnijd.

Precies hier komt die belangrijke rol voor de programmeurs van theaters en festivals om de hoek kijken. Laat een programmeur voortaan iemand zijn die zijn of haar stad samen met een aantal theatermakers onderzoekt en in die stad dan lange tijd voorstellingen programmeert voor de mensen uit die stad. Natuurlijk wordt dit al gepoogd, maar niet doortastend genoeg. We moeten een band aangaan met de doelgroepen. Daarvoor moet je veel investeren. Lange lijnen uit durven zetten. Doelgericht en thematisch durven denken.

Naast dit nieuwe publiek is er natuurlijk een regulier publiek wat er nog steeds is. Deze band moet onderhouden blijven worden. Misschien dat die mensen ook kunnen helpen bij het actief opzoeken van nieuwe doelgroepen, misschien kunnen ze een fanatieke ambassadeursgroep vormen. Dat zou tot een mooie kruisbestuiving kunnen leiden tussen het oude en het nieuwe publiek.

Vorig seizoen toerde ik met mijn jeugdvoorstelling *Zoek het lekker zelf uit!* door Nederland en België. Een tournee die qua publieksaantallen zeer moeizaam verliep. Tot we opeens in Zaandam, *of all places*, een volle zaal hadden. Kim Muller, de programmeur van deze schouwburg, was zo betrokken bij mijn voorstelling, die had met zoveel liefde gekozen om mijn werk in haar theater te tonen, dat ze het vreselijk vond toen ze een week van te voren zag dat er nog maar 20 kaarten waren verkocht. Vervolgens is zij op eigen houtje langs alle scholen in Zaandam gegaan en heeft de kinderen weten te overtuigen dat ze moesten komen.

Misschien is het een idee om in de toekomst meer geld te geven aan programmeurs en zo hun budget en middelen te vergroten. Zij zouden toch in staat moeten zijn om, net als Kim Muller, die band aan te gaan met hun stad en

daar de makers dan weer bij te betrekken. Zo kan het geld vervolgens ook indirect weer bij de makers terecht komen.

Theaters en festivals: open uw deuren voor de makers en programmeurs die deze band willen opbouwen met een stad. Fondsen: open uw beurzen voor deze theaters en festivals. Maar niet alleen in de grote steden, juist ook in de provincie en in de kleine steden. Investeer hier nou eens vier jaar in. Dan kunnen we daarna de balans opmaken. Als we het dan niet goed hebben gedaan, hoop ik dat er mensen zijn binnen die stad die ons daarvoor verantwoordelijk houden en ons dat ongezouten vertellen.

Het is voor mij net zo belangrijk om de PSV fan iets voor te schotelen als dat ik het belangrijk vind om u iets voor te schotelen.

Daarvoor moeten samenwerkingsverbanden worden aangegaan.

Als je theater wilt maken voor voetballers in Rotterdam, ga dan een meerjarige samenwerking aan met de Rotterdamse Schouwburg. Dan kun je ook nog een poging wagen om te gaan samenwerken met de KNVB en zo je doelgroep aanspreken.

Als je theater wilt maken voor cocaïne verslaafde jongeren uit Noord-Holland, kun je proberen om met lokale theaters en verslavingsklinieken te gaan samenwerken. Want alleen samen met de steun van de diverse maatschappelijke partners kun je je doelgroep bereiken. Dus bedrijven: open uw deuren voor deze makers, theaters en festivals.

Voor alle helderheid: het gaat er niet om dat je veel *publiek* bereikt, maar dat je je *doelgroep* bereikt. Dat zou de leidende gedachte moeten zijn. Want wil je als theater of festival de onmogelijke poging wagen om een lokale supermarkt te zijn waar kleine plukjes mensen in en uit lopen voor musical, cabaret, theater, jeugdtheater, mime, dans en opera. Of wil je een delicatessen zaak zijn met een streek gebonden aanbod waar mensen voor omrijden. Omdat ze nieuwsgierig zien wat er nu weer voor bijzonders over hen en hun omgeving gemaakt is?

Maar we kunnen het niet alleen. De weg naar de samenleving, naar je doelgroep, moet plaatsvinden vanuit een veilige haven, vanuit een sector zo u wilt. Een sector, die het mogelijk maakt, dat je je kunt blijven ontwikkelen, een sector, die zorgt dat er een beetje geld is om een organisatie mee te draaien.

Die veilige haven is er nu voor velen niet. Want als fondsen en overheden niet in staat zijn om die nieuwe lijn in te zetten dan krijgt het publiek hetzelfde aanbod voorgeschoteld als waar iedereen al jaren kritiek op heeft en waar steeds minder publiek voor is. Als fondsen en overheden ons, jonge makers, of beter gezegd: de makers met deze ambities niet kunnen ondersteunen omdat we niet voldoen aan de zogeheten drempelnormen dan kies je niet voor nieuwe ontwikkelingen, maar juist weer voor het oude en vertrouwde werk. En volgens mij heeft een deel

van de samenleving juist daarvan luid en duidelijk gezegd er geen behoefte meer aan te hebben.

Ik had laatst de gedachte dat theater en democratie tegelijkertijd zijn uitgevonden. Via het theater konden de verschillende visies die er zijn, uiteen gezet worden en vervolgens kon je stemmen wie je nieuwe leider zou worden. Volgens mij heeft het publiek nu ook gesproken. Het heeft bij de laatste verkiezingen massaal op de VVD en de PVV gestemd en het heeft zich daarmee tegen ons uitgesproken.

Eigenlijk is dit betoog te laat, het beleid is namelijk al gemaakt. Maar laten we nu proberen te beginnen met het herzien van het beleid. Investeren in de toekomst, je doelgroep opzoeken. Zodat we over vier jaar niet opnieuw dit beleid krijgen.

Beste beleidsmakers: ga met ons in gesprek, ga met ons die nieuwe lijnen uitzetten, want alleen kunnen jullie het niet. Hoe idealistisch jullie ook willen zijn. Misschien denken jullie dat jullie dit al doen. Het is ook zo dat er pogingen worden gewaagd, maar niet doortastend, eensgezind en concreet genoeg.

Hoe, beste beleidsmaker komt het theater dichterbij de samenleving? Daarvoor zijn er drastische veranderingen in denken en ondernemen nodig, niet alleen bij de makers die hier al mee bezig zijn, maar juist ook bij u.

Het nieuwe theaterseizoen is gestart. Met een beetje geluk hebben we ergens eind oktober een nieuwe regering. Laat dit het moment voor de politiek en het theater zijn om samen rond de tafel te gaan en het beleid om te buigen. En om een cultureel nieuw tijdperk in te luiden.

Beste beleidsmakers: durf te geloven in theatermakers. Maar durf vooral te geloven in de samenleving. Politici, raad van toezicht, fondsen en commissies, dit is een pleidooi tegen jullie angst voor de samenleving.

Laat het aan het einde van elk seizoen maar weer trillen en beven. Laat de samenleving ons maar vertellen wat we wel en wat we niet goed hebben gedaan. Zoals die voetbalfan: *Wij geven ongeveer twee-drieduizend euro uit aan onze passie. Ja? Dat doet pijn jongen. Hoe ze hier staan te zeiken. Echt waar.*